

Az emigráns - Minden másképp van

2011. június 12. vasárnap, 18:28 - Módosítás: 2011. június 12. vasárnap, 18:42

21:00, Hétfő (június 13.), m1

Az emigráns - Minden másképp van

(Az emigráns)

magyar-olasz játékfilm, 108 perc, 2006

rendező: Szalai Györgyi, Dárday István

író: Márai Sándor

forgatókönyvíró: Szalai Györgyi, Dárday István

zeneszerző: Armando Trovagliolo

operatőr: Pap Ferenc, Tóth Zsolt

szereplő(k):

Bács Ferenc (Márai Sándor)

Gyöngyössy Katalin (Lola, Márai felesége)

Welker Gábor (a fiatal Márai)

Balsai Mónika (a fiatal Lola)

Kathleen Gati (Sarah)

Ez a film megrendelhető DVD formátumban.

Feliratozva a Teletext 334. oldalán!

Márai Sándor a huszadik századi magyar irodalom ünnepelt, majd agyonhallgatott és ma újra felfedezett nagy alakja. Emigrált a fasizmus elől, majd újra - és végleg - a kommunizmus elől, nem vállalt "bűnrészséget" és félt, hogy hallgatni sem engednék. Felesége, aki abszolút epizódszereplő volt, most főszereplővé lép elő, és vele az a férfi is, aki érzelmeiről, magánügyeiről korábban szemérmesen, tartózkodóan hallgatott. A film Márai Sándor: Napló 1984-89-ja alapján készült. A játékfilm az emigrációs létet önként vállaló Márai Sándor és felesége utolsó éveinek története, az összetartozás, az együtt leélt élet emlékeiből és az író utolsó pillanataig tartó gondolkodásának, az alkotás természetrajzának mozaikjaiból épül.

Nápolyban a fiatal Márai és Lola ifjúságának emlékeivel indul a "történet" és jut el a San Diego-i magára maradottság zárt világába - az Adriától a rideg Óceánig. A diktatúrák elől menekülő író, aki csak anyanyelvén - magyarul ír - nemcsak fizikailag határolja el magát a 47-es fordulat után Magyarországtól, de műveit sem engedi kiadni, amíg egyetlen orosz csizma tapossa a hazai földet. Egyre gyakrabban hívják haza, rehabilitálni akarják őt és életművét, de a következetes, megalkuvásra képtelen író kitart fogadalma mellett. Tragikus sorsához tartozik, hogy fél évvel a rendszerváltás előtt vet véget életének, amikor már senkije sem maradt - feleségét és fiát is elveszítette. Márai, aki végigélte a XX. századot ma már világhírű író, műveit egyre több nyelvre fordítják.

Bemutató dátuma: 2007. április 19. (Forgalmazó: Hungarotop)

Kritika:

PORT.hu, 2007. április 18.: Az emigráns - Minden másképp van "Halálosan nehéz hivatás idegen földön prófétának lenni, mondhatni: "bele kell dögölni". Pláne, ha az ember olyan "korlátok" közé szorul, mint a magyar nyelv."

Heti Válasz, 2007. április 26.: Az emigráns

Népszabadság, 2007. április 26.: Kis durranás

*

Az emigráns

2007. április 26.

Márai Sándor 1984-től vezetett naplója, illetve felesége, Lola feljegyzései alapján készült Szalai Györgyi és Dárday István filmje. A vállalkozás tisztelgés a huszadik századi magyar irodalom jelentős alakja és az általa képviselt szellemi-erkölcsi magatartásforma előtt.

Márai írói munkásságának értékelői közül sokan vélik úgy, hogy a naplók jelentik az életmű csúcsát. A napló azonban veszélyes műfaj, hiszen az esetleges történésekre való reagálás keveredik benne a - Máraitól éppen nem idegen - aforizmatikus bölcselkedéssel. Az utalások, a nevek, az események megértéséhez, azonosításához komoly háttérismeretekre van szükség, s kérdés az, hogy rendelkezik-e ezekkel a mai néző. És ne feledjük, hogy a naplóból hiányzik a művészi áttételesség, s a kompozíció egyetlen szervezője a múlt idő. Igaz ez akkor is, ha Márai tudatosan vezette és kiadásra szánta napi feljegyzéseit. A filmben látjuk is, amint kézbe veszi és örömmel forgatja Napló 1976-1983 című kötetét. És nem ez az egyetlen ellentmondás, amellyel szembe kell néznünk Szalai Györgyi és Dárday István alkotása kapcsán.

Az emigráns története 1984-ben kezdődik. Márai és felesége immár négy esztendeje él a kaliforniai San Diegóban. Idős emberek, az író egykorú a századdal. Amit látunk, az a fokozatos fizikai leépülés, mely nem csak a közérdeklődésre számot tartó nagy emberek sajátja. Kezdetben úgy tűnik, Márai szorul rá a felesége támogatására, aztán mégis Lola omlik össze. Amikor Márai kihívja a mentőket, elsőként azt kérdezi az ápolóktól, mennyibe fog kerülni a kórházi kezelés. Aztán számol; ha egy évnél tovább, akkor rámegy mindenük. És valóban, a kórház csak küldi a számlákat, s ha nem érkezik meg a honorárium, akkor fájdalmasan kiszolgáltatott helyzetbe kerül az író. Ez a látszólag mellékes, ám torokszorító jelenet nem csak napi-közeljövőbeli, a több-biztosítós rendszer valóságát fölmutató aktualitása miatt ragadja meg a nézőt, hanem azzal is, hogy a valóság keserű győzelmét mutatja az eszmék, az elvek, a művészet fölött. Az író látszólagos érzéketlensége csak a felszín. A feleség betegsége még erőteljesebben összekapcsolja a két embert, s a film oldani akarja azt a közkeletű felfogást, miszerint Márai önmagán kívül senkit sem tudott szeretni. Mint ahogy rajongásig szerette nevelt fiát, Jánost, akiben az általa vallott erkölcsi normák megtestesülését látta, akinek azt is

megbocsátotta, hogy beilleszkedett az amerikai életbe. Erre utal a film is, de az életrajzokból nyerünk bizonyosságot.

Amikor az alkotók nekiláttak tervük megvalósításának, nyilván tisztában voltak azzal a nehézséggel, hogy íróról, anyanyelve szerelmeséről készítenek mozgóképet. Olyan embert kellett a vásznon megjeleníteni, aki egy bőrönddel és egy ékezetes írógéppel járta - előbb kalandból, később kényszerűségből - a világot. A nyelv és a kép ellentmondását nem sikerült feloldani, a megoldási kísérletek szinte kötelezően közhelyszerűek. Márai ül az írógép előtt, és lázasan üti a billentyűket, miközben mondja az éppen esedékes naplóbejegyzést. Több alkalommal sétál magányosan az óceán partján, és halljuk a belső monológot. Ezek az önmagukban megkapó szövegrészletek, intelmek, tanítások többnyire a személyiség megőrzésének fontosságáról, az ember méltóságáról szólnak. Gondolati erejük van, a kép másodlagos, legfeljebb színező elem.

Az emigráns alapvetően San Diegóban játszódik, de archív felvételeket is látunk az egykori Budapestről, illetve az öregkori évek ellenpontjaként az Itáliában töltött ifjúkori élmények is felidéződnek. A két főszereplő, a Márait alakító, néhány felvételen az íróra kísértetiesen emlékeztető Bács Ferenc és a Lolát árnyalt szépséggel megformáló Gyöngyössy Katalin mindent megtesz azért, hogy kedvet kapjunk a Márai-életút, de még inkább az alkotói életmű jobb megismerésére.

Szabolcs Imre

*

Az emigráns - Minden másképp van

2007. április 18.

Halálosan nehéz hivatás idegen földön prófétának lenni, mondhatni: "bele kell dögölni". Pláne, ha az ember olyan "korlátok" közé szorul, mint a magyar nyelv.

"Az magyar, aki a nyelvében magyar" - vallotta Illyés Gyula, és mivel hazát (identitástudatot) húsz év fölött az ember már nem nagyon cserélhet - új lakóhelyre találhat, otthonra nem -, el tudjuk képzelni, milyen érzelmi válságokon, megpróbáltatásokon keresztül vezetett az útja az utolsó nyugatos gyökerű és (Molnár Ferenc mellett) a világban leginkább jegyzett írónknak, Márai Sándornak, hogy a kilencvenedik évét közelítve pisztolyt szorítson a halántékának (és 1989. február 22-én a kaliforniai San Diegóban végezzen magával).

Elűzésben, sajnos, jók vagyunk. A történelmi események miatt a határokon kívül "rekedt"

(felvidéki, erdélyi és vajdasági) íróink mellett, frappáns kis csapatot "hoztak össze" nyugaton házi diktatúráink (a szélsőjobb és a kommunista): Márai mellett említhetjük a közelmúltban elhunyt Határ Győző nevét, vagy Cs. Szabó Lászlót, Ferdinandy Györgyét, Ignotus Pálét, Sárközi Mátyásét, illetőleg a tavaly szeptember elsején eltávozott költőfejedelmét, Faludy Györgyét (aki 1988-ban települhetett végleg haza).

A világ és mi mostanság kezdjük újra felfedezni Márai Sándor jelentőségét, erről tanúskodik az Iglódi István rendezésében készült népszerű Márai-regény filmes (és előtte: színházi) adaptációja (A gyertyák csonkig égnek, 2005; a kiváló "nemzet színésze", Agárdy Gábor utolsó mozgóképes alakításával) után itt a Szalai Györgyi-Dárday István alkotópáros sajátos életrajzi emlékező-mozija, az utolsónak írott Márai-Napló nyomán, Az emigráns - Minden másképp van. Mellettük több projekt is napirenden szerepel: Deák Krisztina (A miskolci boniészklájd) játékfilm-forgatókönyvet ír a néhai író művei alapján (munkacím: Az igazi), és ebben az esztendőben várható a Márai ideje című Muszatics Péter-dokumentumfilm bemutatása is. Korábban felröppent a hír, hogy Miloš Forman szintén érdeklődik A gyertyák? iránt (de nem), illetve, hogy Jean-Claude Carrier Zsarátnok-átiratából (Embers) Sean Conneryvel és Winona Ryddel forgatnának filmet (de nem).

Szalai-Dárday (Jutalomutazás, Nyugatról keletre, avagy a média diszkrét bája, Tükröződések) sajátos biográfiai játékfilmje a 38. Magyar Filmszemlén debütált. Az amerikai lakásuk szűk terében játszódó, a nápolyi boldog múltat színes flash-backekben bemutató, a magyarországi korbéli előzmény-történeteket fekete-fehér híradófelvételeken, archív dokumentumokon felvonultató film az emigráns létformába kényszerült házaspár - Márai Sándor (Bács Ferenc) és a Lolának becézett Matzner Ilona (Gyöngyössy Katalin) - együtt töltött végső napjairól szól. A film alapjául Márai 1984-1989 között írott, az előzőkhöz szubjektív hangvétele miatt (itt említi meg először Lolát és a családját) nem hasonlítható Naplója nyomán született. Az ellenpontozásos színdramaturgián (a lakásbelső és ritkán felvillanó tengerentúli nagyváros úgy színes, hogy fojtóan szürkés) túl fontos szerephez jut a film jelképrendszere, például a hullámozó óceán szimbóluma - Olaszországban még a játékosság, a könnyed ifjúság és a boldogság kifejezője, Amerikában a szeparáltság metaforája, úgyis, mint hogy a haza a túlparton van -, mindez elősegíti, hogy a film az önként vállalt száműzetés és az egymásra utaltság csöndes mozija. A szoros összetartozással szemben (és mellett) végig kísért a gyászhangulat, a lineáris leépülés folyamata.

A 62 évet együtt töltött pár, amiből negyven évet emigrációban éltek, az erkölcsi tartást mindeneknél előbbre helyezte. Ám az élet, mint olyan, erős, és megeszi a "megalkuvás-nemtűrést reggelire", hiába zár ki mindent és mindenkit Márai és Lola - még fiúkkal, annak feleségével és két unokájukkal is csak egy étteremben hajlandóak találkozni, apartmanjukba csupán hetente egyszer egy takarítónő léphet -, a világ benyomul. Olyanformán is, hogy Márai elveszíti fogadott fiát, testvéröccsét - Radványi Géza filmrendező (A beszélő köntös, Valahol Európában, Circus Maximus) 1986-ban halt meg - és egyetlen köldökkötélét, feleségét. Hiába a hazai rendszerváltás, nem tudott tovább várni, már nem tudott tovább lenni, semmije sem maradt. (A filmben a 84 évesen haldokló asszony kapja a hangsúlyt, Radványiról nem esik szó.) "A magány körülöttem olyan sűrű, mint a téli köd, tapintani lehet" - jellemzi Márai a Lola elvesztése utáni elkövetkező két évet. Egy láda mélyén számos aprókockás füzetre bukkan, ezek asszonya évtizedek óta vezetett naplói. Ezeket olvasgatja, és egyre inkább a múlt

válik a jelenné. Minden másképp van, sóhajtja a haldokló feleség. Másképp ott, mint itt. Másképp a távol élt jelenükben és másképp a múltbeli otthonukban. Konstansok csak ők, nem változnak, csak az élettől egyre inkább meggyötörtekké, gyengítettekké válnak.

Szalai és Dárday filmjét azoknak ajánljuk, akik szeretnének egy árnyaltabb Márai-képet kapni, még ha érzésünk szerint az itt látható íróportré inkább a kívülállásról fest egységes képet, magáról az alanyról nem (ő ettől jóval bonyolultabb személyiség és alkotó). Mindamellett, hogy sajnálatos módon Az emigráns - Minden másképp van tévéfilmes jellegű, és az alkotók nem tudtak élni igazán a kamaradráma lehetőségével, és az a benyomásunk, hogy a két főszereplő olykor csak idézeteket mondogat, gondolatgazdag, igényes művel van dolgunk.

Szindbád hazamegy. Végre.

Gulya István, PORT.hu